

ویژگی های اشتغال مناسب برای زنان از منظر اسلام و شبهات آن

آرزو فراهانی علوی¹

چکیده

جامعه از چندین نهاد اجتماعی تشکیل شده است، اولین و کوچکترین نهاد اجتماعی خانواده است که در راس آن زن و شوهر قرار دارند. این دو در زندگی مشترک وظایفی بر عهده دارند که یکی از این وظایف تامین معاش و امور اقتصادی است اسلام این وظیفه را بر عهده مرد قرار داده است و زنان را از این تکلیف معاف کرده اما یافته ها نشان می دهد در جامعه امروزی زنانی را مشاهده می کنیم که در امور اقتصادی و فعالیت دارند اما گاه این فعالیت به خاطر تمام وقت بودن و رعایت نکردن عفاف و حجاب و همچنین متناسب نبودن شغل با ویژگی های زن، آسیب هایی بر نقش همسری و مادری زنان وارد می کند این در حالی است که وظیفه اصلی زن همسری و مادری است. از این رو تحقیق پیش رو سعی دارد با روش توصیفی تحلیلی آسیب های جسمی و عاطفی که به واسطه شغل نامناسب بر زنان وارد میشود را مورد بررسی قرار داده و هم راهکارهای دین را برای کمتر شدن این آسیب ها و رسیدن به وضعیت مطلوب ارائه دهد.

کلید واژه: ویژگی مناسب، اشتغال زنان، مادری و همسری، اسلام، شبهات.

1) طلبه سطح دو مدرسه علمیه الزهرا (س)، شهرستان صحنه

مقدمه

امروزه زنان در تلاش هستند که در یک فعالیت اقتصادی مشغول شوند تا به استقلال مالی دست یابند. اما گاهی برخی مشاغلی که انتخاب می کنند به دلیل تمام وقت بودن یا رعایت نکردن عفاف و حجاب در محل کار و یا نداشتن قدرت برای برقراری تعادل بین وظایف مادری و همسری در مقابل وظایف شغلی، خانواده را دچار آسیب می کنند چه بسا این آسیب آنقدر گسترده باشد که یا به طلاق عاطفی یا به طلاق قانونی منجر شود

مطالعات و تحقیقات زیادی در مورد آسیبهای اشتغال زنان انجام شده و کتب و مقالاتی در این باب نوشته اند از جمله این دست آورد ها میتوان به این موارد اشاره نمود؛ فاطمه عطارد «اشتغال زنان پیامدها و راهکارها»، محمود گلزاری «اشتغال زنان بایدها و نبایدها» یوسف خیری «اشتغال زنان و پیامدهای آن»، شیرین احمدنیا «اثرات اشتغال و سلامت زنان»

اهمیت این مسئله از آنجا روشن میشود که چندین آیه و روایت را به خود اختصاص داده است. از جمله این آیات، آیات 32 سوره نساوایه 33 سوره مبارکه احزاب موضوع اشتغال زنان را مطرح کرده اند

پس ضرورت ایجاب می کند که فعالیت های اقتصادی زنانی که خارج از چارچوب خانواده است و منجر به مشکلاتی هم در محیط کار و هم در رابطه با خانواده می شود کن مورد بررسی قرار گیرد زیرا زن از طرفی موظف به رعایت حقوق همسر و از طرفی در نقش مادری وظیفه تربیت فرزند و تحویل ان به جامعه است و همچنین در حیطه کاری خود ملزم به رعایت قوانین کاری است

در این پژوهش تلاش بر این است که آسیبهای اشتغال زنان که بر پیکره خانواده به خصوص همسری و مادری وارد می شود مورد توجه قرار گیرد همچنین به دلیل اینکه برخی مشاغل نیاز به حضور زنان دارند به بیان راهکارهایی که دین مبین اسلام برای اشتغال زنان ارائه داده اشاره کرده ایم .

1) اهمیت و جایگاه اشتغال در اسلام

در خصوص مشارکت فعال زنان در جامعه دو دیدگاه متعارض وجود دارد.¹

الف) طرفداران عدم جواز اشتغال معتقدند که در منابع دینی اسلام بر ماندن و کار کردن زن در خانه تاکید شده است پس لازمه کار در خانه محرومیت این قشر از اشتغال است آنها برای اثبات نظریه خود دلایلی بیان می کنند.² از جمله این دلایل استناد به قرآن کریم است خداوند متعال می فرماید: «وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى» در خانه هایتان بنشینید و آرام گیرید (و بی حجت و ضرورت از منزل بیرون نروید) و مانند دوره جاهلیت پیشین با آرایش و خود آرای بیرون نیایید. ³

«قرن» به معنای سنگینی است و کنایه از قرار گرفتن در خانه هاست.⁴ لازمه این عدل آن است که زن شاغل نباشد و گرنه این ادله مستقیم بر عدم اشتغال زن دلالت ندارد.⁵

عده ای قائل اند اسلام اشتغال زنان را حق آنها می داند از دیدگاه فقهی در اصل عدم حرمت اشتغال زنان تردیدی وجود ندارد کتاب سنت و سیره رسول اکرم گویای آن است که زنان می توانند عهده دار برخی مشاغل و کارها گردند، از این رو نگرانی برای به مخاطره افتادن امنیت اجتماعی زنان نباید موجب صدور حکم مطلق حرمت اشتغال زنان باشد.⁶ در قرآن کریم به روشنی حق اشتغال زنان بیان شده است و استقلال آنان در کسب سود مالی مورد تاکید واقع شده است.⁷

1) فاطمه عطارد ، «اشتغال زنان پیامد ها و راهکار ها » ، بازتاب اندیشه ، 1385، شماره 80، ص 966

2) ساجده العبد الخانی ، «جایگاه اشتغال زنان از نظر اسلام »، پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده سال سوم پاییز وزمستان 1394، شماره 5، ص 122

3) احزاب/33

4) ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه ، ج 17، طهران ، دارالکتب الاسلامیه ، 1353، ص 290

5) ساجده العبد الخانی ، همان، ص 123

6) همان ، ص 121

7) منصوره سلیمانی ، «اسلام و اشتغال زنان » طهورا ، سال چهارم ، بهار 1390، شماره 8، ص 123

خداوند متعال می فرماید: «وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرَّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» آرزو (و توقع بیجا) در فضیلت و مزیتی که خدا به آن بعضی را بر بعضی برتری داده مکنید؛ که هر یک از مرد و زن از آنچه اکتساب کنند بهره‌مند شوند. و هر چه می‌خواهید از فضل خدا درخواست کنید (نه از خلق) که خدا به همه چیز داناست»¹

اکتساب به معنای تحصیل و به دست آوردن است این عبارت هم کوشش‌های اختیاری را درمی و همان چرا انسان به واسطه ساختار ساختمان طبیعی‌اش می‌تواند به دست آورد در بر می‌گیرد.² یکی از مقصود‌های این آیه را می‌توان کسب امور اقتصادی دانست یعنی زن و مرد هرکدام نصیب و بهره‌ای از فعالیت اقتصادی دارند.³ پس زنان از نظر اسلام می‌توانند کار کنند در خانه یا بیرون از منزل و مالک محصول کارخویش باشند.⁴ لذا الگوی درست اشتغال از دیدگاه اسلام الگویی است که با در نظر داشتن فرصت‌های شغلی و جنسیت و توجه همه‌جانبه به ارزش‌های اسلامی تنظیم شده باشد.⁵

از نظر اسلام میزان تلاش و فعالیت برای زنان کاملاً باز است و اگر کسی بخواهد با استناد به بینش اسلامی زن را از کارهای علمی و تلاش اقتصادی و سیاسی و اجتماعی محروم کند بر خلاف حکم خدا سخن گفته است.⁶

پس اینچنین بر می‌آید که اسلام زن را از اشتغال منع نکرده بلکه برای خروج او از منزل قوانینی قرار داده است زیرا رعایت مقررات منجر به امنیت اجتماعی زن می‌شود، بنابر این زنان در پرتو رعایت این ضوابط می‌توانند به فعالیت اقتصادی بپردازند.

(1) نساء/ 32

(2) ناصر مکارم شیرازی، همان، ج 3، ص 364

(3) زهرا عظیمی، نگاهی به حقوق زن در اسلام، قم، صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی، 1386، ص 61.

(4) محمد حکیمی، دفاع از حقوق زن، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، 1378، ص 56

(5) مسعود آذر بایجانی، «اسلام و اشتغال زنان»، طه‌ورا، سال دوم، پاییز و زمستان 1388، شماره 4، ص 43

(6) محمود گلزاری، «اشتغال زنان باید و نباید‌ها»، مطالعات راهبردی زنان، 1378، شماره 3، ص 31

(2) ویژگی های اشتغال زنان

اشتغال فوایدی بر سلامت روان زنان دارد و این فواید در صورتی وجود دارند که زنان از شغل خود راضی باشند و محیط کاری محیط مطلوب باشد و حجم و کیفیت کار متناسب با توان زن باشد همچنین استرس کار زیاد نباشد، در مشاغلی که عکس این شرایط وجود دارد سبب به خطر افتادن سلامت روانی و فیزیکی زنان می شود و آثار منفی آن در خانواده و روابط زنان با فرزندان و همسرانشان تاثیر می گذارد.¹

ویژگی هایی که اشتغال زنان باید داشته باشند عبارتند از :

(1-2) فرصت کافی برای محبت به خانواده

با توجه به هدف اصلی ازدواج زن و مرد که رفع نیاز های جنسی تولید مثل است هر یک از این دو مورد حق مسئولیت مشترک زن و مرد می باشد و هیچکدام از آنها نمی توانند کاری کنند که مزاحم حق دیگری باشد.² پس می توان یکی از حقوق شوهر را مغایرت نداشتن شغل زن با آرامش خانواده دانست.³

خداوند متعال می فرماید: « وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ » و از نشانه های او این که همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید و در میانتان محبت و رحمت قرار داد، به یقین در این نشانه هایی است برای گروهی که تفکر می کنند.⁴ آرامش از این جا ناشی می شود که این جنس مکمل یکدیگرند و مایه شکوفایی و نشاط و پرورش یکدیگر می باشند به طوری که هر یک بدون دیگری ناقص است.⁵ حال هر کس با هر عملی که آرامش و مودت و رحمت خانواده را خدشه دار کند از مدار الهی خارج و در خط شیطان است.⁶

(1) ندا احسانی مقدم ، «مروری بر اشتغال زنان » ، کار و جامعه ، آبان و آذر 1389 ، شماره 125 و 126 ، ص 52

(2) منظر ترکمان پری ، « دیدگاه مفسران و قرآن پژوهان معاصر درباره اشتغال زنان : نقد و تحلیل » ، جامعه شناسی ایران ، سال سوم پاییز 1399 ، شماره 3 (پیاپی 11) ، ص 533

(3) مسعود آذر بایجانی ، همان ، ص 48

(4) روم/21

(5) ناصر مکارم شیرازی ، همان ، ج 16 ، ص 391

(6) محسن قرائتی ، تفسیر نور ، ج 7 ، تهران ، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن ، 1387 ، ص 189

قرآن کریم نیز درباره تربیت دینی فرزند به صراحت می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ، ای کسانی که ایمان آورده اید! خود و خانواده خود را از آتشی که هیزم آن مردمان (گنهکار) و سنگ‌ها هستند، حفظ کنید. آتشی که بر آن فرشتگانی درشت خو و سخت گیر نگهبانند و خدا را در آنچه فرمانشان دهد، نافرمانی نکنند و آنچه را فرمان یابند انجام دهند.»¹

این برنامه‌ای است که باید از نخستین سنگ بنای خانواده یعنی از مقدمات ازدواج و سپس نخستین لحظه تولد فرزند آغاز گردد و در تمام مراحل با برنامه ریزی صحیح و با نهایت دقت تعقیب شود.²

مادر با سیر مطالعاتی گسترده معارف دینی خود را به خوبی هضم و جذب نموده و در صورت ضرورت از اعتقادات و همه معارف الهی دفاع و خود را متخلق به صفات متعالی می کند و در قالب پای درست و منطقی و رسا و ساده به فرزندش منتقل می نماید فرزند آن را بر اساس عقل صحیح و فطرت می پذیرد.³

با این تفاسیر عبادت و نیایش های مادر نقش بسزایی در پرورش روحی و معنوی فرزند دارد اگر فضای حاکم در زندگی کودک فضای معنوی و پرستش و توجه به خدا باشد بی تردید کودکی که در آن فضا را رشد می کند انسانی با ایمان خواهد بود.⁴

حال اگر مادر بر اثر اشتغال در تربیت فرزند کم بگذارد ضرر کرده اند هم به خود ضرر زده هم به خانوادش ضرر زده است پس باید واجبات را جدی گرفت.⁵ اما متأسفانه امروزه والدین برای تربیت فرزندان خویش چندان احساس مسئولیت نمی کنند از این رو فرزندان گفتار والدین را جدی نمی گیرند.⁶

پس شخصیت اسلامی مادر می تواند به عنوان مربی دینی فرزند قرار می گیرد و فرزند با الگوگیری از مادر به هدایت و سعادت برسد اما اشتغال مادر گاهی سبب می شود از این وظیفه مهم غافل بماند.

1) تحریم / ایه 6

2) ناصر مکارم شیرازی، همان ، ج 24 ، ص 287

3) خدیجه اسکندری نژاد ، « نقش شخصیت مادر در تربیت دینی فرزند » ، طه‌وراء ، سال سوم ، زمستان 1389 ، شماره 7

4) محمد احسانی ، ، همان ، ص 84

5) حبیب الله فرحزاد ، تربیت فرزند ، قم ، نشر عطش ، 1395 ، ص 88

6) شکبیا جوهری ، همان ، ص 44

نتیجه گیری

- 1) با بررسی ادله مخالفان و موافقان اشتغال زنان متوجه شدیم که دین مبین اسلام اشتغال زنان را منع نکرده بلکه برای آن قوانین قرار داده است
- 2) برخی از مشاغل به دلیل استرس زیاد سلامت روانی زن را به خطر می اندازد
- 3) شغل نامناسب زن ممکن است با حقوق شوهر مغایرت داشته باشد و آرامش خانواده را سلب کند
- 4) تمام وقت و طولانی بودن برخی مشاغل سبب می شود از زن وظایف اصلی خود غافل بماند
- 5) تفاوت زیستی زن با شغل سبب می شود طبیعت زن تغییر کند و از نظر روحی و جسمی آسیب پذیر شود
- 6) برخی از مشاغل نامناسب علاوه بر آسیب های فردی که به دنبال دارند از جمله کم شدن میل جنسی و عدم تمایل به فرزندآوری آسیب های اجتماعی نیز از قبیل فسادهای اجتماعی به دنبال دارد
- 7) پرداختن به مشاغل نیمه وقت و پاره وقت سبب کاهش تعارضات و مشکلات و آسیبهای اشتغال زنان می گردند
- 8) رعایت عفاف و حجاب در محل کار سبب امنیت اجتماعی برای زنان میشود .
- 9) مادر سبب شغل می شود به خاطر خستگی نتواند در امور تحصیلی فرزندان است کمک کند.
- 10) بازی و تفریح برای کودکان ضروری است اما به دلیل اشتغال و خستگی مادر از این مهم غفلت می شود.
- 11) اگر مادر بر اثر اشتغال در تربیت دینی فرزندان کم بگذارد ضرر زیادی به آینده فرزند خود زده است
- 12) اسلام راهکارهایی برای کمتر کردن آسیب اشتغال زنان از جمله نیمه وقت بودن شغل و تعارض نداشتن شغل با وظایف مادری ارائه داده است

منابع

قرآن

نهج البلاغه

- 1) آذربایجانی مسعود، «اسلام و اشتغال زنان»، طه‌وراء، سال دوم، پاییز و زمستان، ۱۳۸۸ شماره ۴
- 2) احسانی محمد، نقش مادران در تربیت دینی فرزندان، قم، دفتر عقل، 1387
- 3) احسانی مقدم ندا، «مروری بر اشتغال زنان»، کار و جامعه، آبان و آذر 1389، شماره 125 و 126
- 4) اداره کل آموزش و پرورش استان بوشهر، «تربیت دینی کودکان»، پیوند، 1375، شماره 206
- 5) اسدی لیلا، «اشتغال زن در خانواده»، دادرسی، 1385، شماره 55
- 6) اسفندیار سرور، «اشتغال زنان در بستر خانواده و ارتباط آن با طلاق»، ماهنامه حورا، نشریه علمی فرهنگی و اجتماعی زنان، دفتر مطالعات تحقیقات زنان، علمی تخصصی، بهمن و اسفند ۱۳۸۴
- 7) اسکندری نژاد خدیجه، «نقش شخصیت مادر در تربیت دینی فرزند»، طه‌وراء، سال سوم، زمستان 1389، شماره 7
- 8) بختیاری آمنه، «واکاوی اشتغال زنان بر بستر خانواده (پیامد هاو رویکرد ها)»، فصلنامه تخصصی اعتلای علوم انسانی معطوف به پیشرفت کشور، پاییز 1397، شماره 4
- 9) بیابانگرد اسماعیل، «تاثیرات اشتغال مادران بر کودکان ونوجوانان»، پیوند، دی 1372، شماره 171
- 10) ترکمان پری منظر، «دیدگاه مفسران و قرآن پژوهان معاصر درباره اشتغال زنان: نقد و تحلیل»، جامعه شناسی سیاسی ایران، سال سوم پاییز، ۱۳۹۹ شماره ۳ (پیاپی ۱۱)
- 11) جاهد حسینی علی، «رابطه اشتغال مادر با شادکامی و خود کار آمدی تحصیلی دانش آموزان»، راهبرد های آموزش در علوم پزشکی، دوره 13، سال 1399، شماره 1
- 12) حکیمی محمد، دفاع از حقوق زن، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۷۸
- 13) خیری یوسف، «اشتغال زنان و پیامدهای آن»، بانوان شیعه، ۱۳۸۵، شماره ۹
- 14) زعفرانچی لیلا، «اشتغال زنان (مجموعه مقالات و گفت و گو ها)»، حوراء، سال 1388، شماره 33

- ۱۵) سلطان محمدی زلیخا، «اشتغال زنان»، کتاب ماه ۱۳۸۰، شماره ۴۳ ۴۴
- ۱۶) سلیمانی منصوره ، « اسلام واشتغال زنان » طه‌ورا ، سال چهارم، بهار ۱۳۹۰، شماره ۸
- ۱۷) شیرازی حسن، « تاثیر بازی بر زندگی کودکان » ، نمایش ، بهمن ۱۳۳۶ ، شماره ۹
- ۱۸) صالحی راضیه، « تاثیر اشتغال مادران بر رشد روحی و روانی کودکان » ، دومین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی ، ۱۳۹۴
- ۱۹) طبری فضل بن حسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، ترجمه احمد بهشتی، تهران، فراهانی، ۱۳۱۴
- ۲۰) عبد الخانی ساجده، « جایگاه اشتغال زنان از نظر اسلام»، پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده، سال دوم پاییز و زمستان ۱۳۹۴، شماره ۵
- ۲۱) عطار فاطمه، « اشتغال زنان پیامدها و راهکارها»، بازتاب اندیشه، ۱۳۸۵، شماره ۸۰
- ۲۲) عظیمی زهرا، « نگاهی به حقوق زن در اسلام»، قم، صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران مرکز پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۸۶
- ۲۳) فدایی ندا ، « رابطه بین اشتغال مادران و رشد اجتماعی فرزندان » ، زن و مطالعات خانواده ، ۱۳۸۸ ، شماره ۵
- ۲۴) فرحزاد حبیب الله، تربیت فرزند ، قم ، نشر عطش ، ۱۳۹۵
- ۲۵) قرائتی محسن، تفسیر نور، تهران ، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۷
- ۲۶) کهریزی مهوش، « چالش های اخلاقی اشتغال زنان بر خانواده (بررسی تطبیقی اسلام و فمینیسم و ارائه راهکارها)» ، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش نامه اخلاق ، سال هشتم ، تابستان ۱۳۹۴ ، شماره ۲۸
- ۲۷) گلزاری محمود، « اشتغال زنان باید ها و نبایدها » ، مطالعات راهبردی زنان، ۱۳۷۸، شماره ۳
- ۲۸) محمد پور صمدشاه، چگونه فرزندان موفق در تحصیل داشته باشیم ، قم ، میراث انبیاء، ۱۳۹۵
- ۲۹) مدنی سعید، «بررسی تاثیر اشتغال زنان بر خانواده» ، علوم رفتاری ، دوره ۶ سال ۱۳۹۳ ، شماره ۲۰
- ۳۰) مکارم شیرازی ناصر ، تفسیر نمونه ، طهران ، دار الکتب الاسلامیه ، ۱۳۵۳
- ۳۱) ندیری ابیانه فرشته، «زن اشتغال و فرهنگ» ، بانوان شیعه، ۱۳۸۴ شماره ۳

